

SZAKSZÓKINCS – MINDENKINEK

6. Legnevezetesebb bányája lévén pedig a szók bővítésének magok a tudományok és mesterségek műhelyei, igyekezni fog a Társaság módját találni, hogy lassan-lassan bizonyos arra rendelő társak által, minden tudományoknak és mesterségeknek s eszközöknek bevett neveik, helyben a műhelyekben a mesteremberek élő nyelvek után feljegyeztessék s beadattassák.

7. Ami pedig még ezekben fogyatkoznék, az a nyelv természete s hasonlatosság szerint új szókkal kipótoltság, akár egyes, akár egyberakott szókkal; csak ezek a próbát kiállják, értelmesek, illendők és a nyelv természetével meg egyezők légyenek és így derék rostálás után, ha lehet, magyar szókból minden mesterségnek és tudománynak úgynevezett tulajdon technológiája kidolgoztassék.

AZ ERDÉLYI MAGYAR NYELVMÍVELŐ TÁRSASÁG
1793. DECEMBER 3-i JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A Filológiai Társaság magyar osztályának enyedi szimpozionja óta a szakavatott és korszerű román nyelvművelők mellé felsorakoznak a hazai magyar nyelvművelés szakértői is, hogy a tömegek életébe betáplálják a tudományos-műszaki forradalomnak megfelelő nyelvi tudatot, ami nem más, mint jól átgondolt mai kifejezőskultúra. Egyre több szó esik az anyanyelv és más nyelvek — elsősorban a nélkülözhetetlen román nyelv s általában a világnyelvek — elsajátításának tökéletesítéséről, s a megindult nyelvművelő folyamatok növekvő szerepet töltenek be a szocialista közművelődésben.

Ha gyökerében akarjuk megragadni a kérdést (hiába, a „radikális“-nak nyelvünkön „gyökeres“ a megfelelője), különleges mai feladataink előtt — szóval a műszak ezer követelményére való tekintettel is — a népnyelvnél és a folklórnál kell kezdenünk a vizsgálatot. Mert nyelvi fantáziát és rugalmasságot, ötletes gondolatkapcsolásokat, megújuló készséget, képgazdagságot a múltban is zenei anyanyelv és mesekincs, népi szállóigék és hagyományos szakkifejezések adtak a beszélőknek és olvasóknak. Ezért maradandó jelentőségű az erdélyi népnyelvkutató iskola, melyet Csúry Bálinttól Szabó T. Attiláig s a tanítványokig, Márton Gyuláig, Gálffy Mózesig és tovább kolozsvári magyar nyelvészeink fejlesztenek és bővítenek mind a mai napig. És a népmesekincs, a népdalok ma újra elemi erővel feltört kultusza, Faragó József, Kallós Zoltán, Nagy Olga s a nyomukba lépők, az új énekeskönyvével most feltűnt Almási István termékeny munkássága is elemi része a nyelvmozgalomnak, hiszen kibontja a tömegek nyelvérzékét, frissen tartja gondolati képlékenységüket, mindannyiunk készségét akár a legújabb kommunikációk felfogására és továbbadására is. Az irodalmi műveltség és általában az írásbeliség (napisajtó, oktatás, rádió, televízió) színvonala elsősorban a népnyelvi elemek felszívódásából ered, maga a nyelvtan, a helyesírás, a stilisztika mindennek a medvbőségnek csak eligazítója, ellenőrzője, okos csatornázója, a korszerű áttételek szelepnnyitója.

Modern nyelvművelésünk első akkordja óvodáinkban az első dalos gyermekjáték.

Baj csak az volna, ha megrekednénk a kezdeteknél. Népnyelv és folklór, irodalom és nyelvten gyűrűzésein túl a mai nyelvszükséglet kielégítéséig eljutni, ehhez már a korszerű műveltség szakszókincse, bonyolult gondolatjárata, közérvényű fogalmazástechnikája kell. A nyelvművelés alapműveleteihez tartozik a fazekasok, székérgyártók vagy akár a festettbútor-készítők gazdag nyelvhagyományának ébrentartása is. Hálásak vagyunk ilyesmiért ifjabb Kós Károlynak, Nagy Jenőnek s társaiknak, akik nyersanyag-értékekkel járulnak hozzá egy nagyon mai nyelvműveléshez. A múltbeli szakszókincs mindig is lehetővé tette a nyelvújítások sikerét. A teljes áttétel, a mai feladatokra való ráállás azonban már a mai kor tematikájában élő és alkotó szakemberek, a mérnökök és közgazdászok, orvosok és megannyi más szakosodott munkaerő gyakorlatához fűződik, legelőbb pedig mindazokhoz a kutató- és oktatóállomásokhoz, ahonnan a fizikai, kémiai, biológiai világkép, a lélektan és társadalomtudomány, politika és filozófia mesterei formálják a boldogabb emberi jövő modelljeit. Tudományos és népszerűsítő irodalmon, oktatásunk szakmai reformján múlik, hogy korszerűen fogjuk fel anyanyelvünket és sajátítsunk el más nyelveket, családi szinten, utcai nyelvtudáson, piaci szókincsen felülemelkedve s rátárulkozva a világ egészére, gondolatilag befogadva a megváltozott, új emberi életet.

Ezért kell felfigyelnünk olyan jelenségre, mint amilyen az *Előre* „gazdasági kieszótár“-a vagy az *Igazság* „kisenciklopédiá“-ja. Mindkét lapban Csákány Béla jogi, közgazdasági, pénzügyi kifejezéseket magyarít és magyaráz meg. S megkezdődött a sajátos gépipari szakszókincs magyar szótári anyagának összehasonlítása is a román megfelelővel. Kelemen Bélának a kolozsvári nyelvtudományi intézetben a román—magyar és magyar—román egyetemes szótárak után most különféle szakszótárak összeállításán dolgoznak, s ez az átfogó terv felöleli az egyes szakmákbeli úttörő kísérletezést, beépítve a felgyűlt anyagot a magyar nyelvtudományi egységes rendszerébe. Nagy formákban eddig is létezett nem egy kitűnő összeállítás (poliglott technikai, ugyancsak soknyelvű mezőgazdasági nagyszótár), de míg az egyetemes nyelvszótárak esetében magától értetődően megjelentek a zsebbe való kiadások is, nyelvművelő mozgalmunk eddig nélkülözötte a szakszótárak népszerű változatait. Örvedetes e téren a mozgás, de már eleve kikötjük, hogy a hazai magyar nyelvápolás és többnyelvűség kifejlesztéséhez olcsó és szakonként elkülönített, gyakorlati célú szótár-füzetekre, zsebszótárakra van szükség. Ez égetően sürgős társadalmi rendelés.

Kimagasló kezdeményezés e téren a most megújuló, friss tematikájával egyébként is feltűnt *Munkásélet* „műszaki kieszótár“ rovata, melyből a legérdekeltőbb üzemi szakközönség előlegképpen máris megismerheti a Rohonyi Vilmos és munkatársai szerkesztésében készülő háromnyelvű technikai szótár román—magyar részét.

Bármely pályára menjen a magyar újfúj hazánkban, kísérje el — ha kell, többlépcsősen is — a magyar—román és román—magyar (vagy más nyelvekre is kiterő) különleges szótár: bányászati, gépészeti, mezőgazdasági, építészeti, közgazdasági, egészségügyi — folytathatnók a sorolást az összes iskolatípusok igénye szerint. Nyelvészeink erőpróbája most ez. Amilyen szükséges és örvedetes napilapjaink hovatovább megszokott nyelvművelő rovata (ezekben különben, így Murádin László cikkeiben, jelentkezik már a közigazgatási-technikai vonatkozás), olyan nélkülözhetetlenné vált a tankönyveket kiegészítő — a Tanulók Könyvtára nagyszűri irodalmi sorozatához méltó — segédkönyvszerű szakszótárak folytatásos megjelentetése. És nemcsak minket kapcsol ez a kettős szakszókincs az ország egészébe (s többszöröse a nagyvilágba), hanem az érdeklődő román szakembereket is

képessé teszi arra, hogy a magyar — akár hazai, akár magyarországi — szakbibliográfiát, dokumentációt megértsék és használják. Constantin Daicoviciu akadémikus ezt a magyar nyelvtudást a román forráskutató történész-utánpótlástól kérte, de az igény bizonyára szélesebb, nem is szólva arról, hogy magyar szakszókincs ismeretében mennyivel közvetlenebbé válik bárki számára a magyar dolgozókkal való közvetlen érintkezés.

A nyelvművelés nem öncélú. Nem magáért a nyelvért, nem annak szép hangzásáért van. A nyelvművelésnek a közművelődésben van döntő szerepe. Ha jól tudunk románul, otthonosan mozgunk az egész országban, s ha magyar anyanyelvünket szakmailag is műveljük, betölthetjük az értelmiség népszolgálatát: továbbadhatjuk szóban és írásban tudásunkat mindenkinek, aki a szülői házban magyarul kezdett fogalmazni, gondolkodni. Műszaki értelmiségre van szükségünk, hogy egész nemzetiségünk felemelkedhessen az ország fejlődési színvonalára, együtt a román néppel; s hogy ez a műszaki értelmiség elvégezhesse nevelő feladatát munkás és paraszt tömegeink közt, anyanyelvünknek az otthon ösztönös nyelvi adományától a népdal és népmese fogékonyra tevő hatásán, irodalom és általános műveltség gyakorlatán át el kell jutnia a korszerű szaknyelvűség és szakírásbeliség teljességéhez.

Ez az anyanyelvi tökély különben hasznos és nélkülözhetetlen alap a román nyelv és minden más nyelv kifogástalan megismeréséhez is. A nyelvek elsajátíthatóságának legbensőbb törvénye ez.

Balogh Edgár

A ROMÁN–MAGYAR–NÉMET MŰSZAKI KISSZÓTÁR MARGÓJÁRA

A Kriterion Kiadó kezdeményezésére 1971-ben megindult az első hazai háromnyelvű műszaki szótár szerkesztési munkája, és a szótár 1972-ben minden valószínűség szerint meg is fog jelenni. Ez a kezdeményezés nem a szótárírásban jelent határkövet — 1963-ban már kiadtak egy hatnyelvű, mérnöki szintű műszaki nagyszótárt, amelynek negyedik nyelve a német és hatodik nyelve a magyar volt —, hanem a megváltozott nemzetiségpolitikai felfogás frontján. Ez a szótár nem egyszerű műszaki könyvkiadási ügy, hanem közügy, a hazai magyar és német technikusok jogos igényeinek és az ezzel párhuzamos általános országos érdeknek szövetségéből született közügy. Mert nyilvánvaló, hogy az együttélő magyar és német nemzetiség szakmunkásai, mesterei és technikusai, akik románul tanulták a műszaki tudományokat, hátrányos helyzetbe kerültek román társaikkal szemben. Mindkét fél érdeke, hogy ezeket a hátrányokat kiküszöböljük — nem beszélve a szocialista társadalom magától értetődő, alapvető, kulturális és nemzetiségi jogi felfogásáról, amely az anyanyelven való oktatást jogosnak és szükségesnek ismeri el.

Melyek ezek a hátrányok? Hatoljunk a dolgok gyökeréig, és tekintsünk el attól a siralmas zsargontól, amelyet a mai magyar és német szakmunkás és tech-